

חיים רגילים

סיפורים רגילים...

(שיחה עם אהרן אפלפלד — עם קבלת פרס ראש הממשלה)

מאת יפעת נבו

ת: אני לא רואה בזה בדיוק "עצוב". יש בהם הגיגות מסויי מת. אמנות. זה לא רק ענין של הרגשה. אלא גם מבנה ומלים. עצוב זה מימד אמוציונאלי בלבד. ובוודאי שלא לזה התכוונתי. אם זה רק מעצב ולא מעורר תהי שות אחרות — לא התכוונתי רק לזה. התכוונתי שהגיבורים גם יעוררו רחמים.

שאלת קודם אם זה גם מבטא אותי. הכותב מתבולל בתוך הדיבורים. מה שאדם כותב הופך להיות חלק משלו — לא חלק פרסונלי. זה לא למעלה או למטה ממך. זה פשוט חלק ממך. בסיפורים שלי יש לי משהו לומר. במפורש. וזה מה שמעסיק אותי. אני משתדל לומר זאת בדיבורים. יש ברשותי הענין שאני רוצה לומר חשובים לי אלה. מי גם מאני עצמי.

ש: מהו הענין שאתה רוצה לומר?

ת: היו שנים שונות. כיוון ש"הגעתי לארץ בגיל צעיר, השאלה הייתה: מי אנחנו? מאין באנו? איך הגענו הנה? היו אלה שא"ל זה ראשונות של זהות: חילופי טריטוריות, חילופי לשון. לאחר מכן, כל אלה שבאו מאירופה. רק כאן יכולנו לשאול את השאלה: למה רדפו אותנו. הרי אנו כמו שאר בני האדם? אלה היו תמי"הות (לא שאלות, כי לכל שאלה יש תשובה, וזה לא זה). האם אנחנו, שעברנו גורל כזה, מקולי לים או מבורכים? כי לפעמים הרגשתי שהגורל זימן לנו גורל לית.

אלה תמיהות שהתעוררו בי בדיבורים שונים. והסיפור בא לרקום את התמיהה ואיזה פיצוי — לא תשובה — לדבר הזה.

אדם שעבר גורל כמו מלחמת העולם השנייה לא יכול להיות אגוצנטרי. הוא עבר יותר מדי וידע שהוא עצמו אינו שווה אלא אפס. מי שאומר "אמן המבטא את השואה" אומר קונטרסט הר צורם את האונן. כי המלה "אמן" נות" אינה מתאימה לכאן.

ועוד דבר אחד: כשאני התחלתי לכתוב הבעיה הייתה: מה לא לכתוב, מה לא לספר. כל הדברים הקשורים בגורל היהודי הם בטונים כל-כך גבוהים, שהבעיה הייתה: איך להחבא, כאילו... שלא יראו אותך. זו הייתה הבעיה הראשונה של אדם לאחר השואה: שעמד לפני השאלות הראשונות: למה אני חי והשני לא? למה אני רוצה לארץ ישראל? אחרי זה מבול בוודאי עמדו לפני האנשים של אז שאלות כאלה. זה הביא להתעמקות בעבר וגם לגבי העתיד: לאן זה הולך? הכוונה הייתה להוריד את כל הטונים הגבוהים עד לאדמה, כדי שזה יהפך לשפת בני אדם. אני לא רק שמעתי טונים גבוהים. אני גם עברתי את התקופה והייתי חלק מן הטונים הגבוהים. אבל כל זה היה למעלה מהשנת אנוש.

ב"שנים האחרונות אנשים כתבו זכרונות מתוך מועקה נפ"שית. זה כשלעצמי דבר חשוב — שהעולם לא ישכח. אבל לא זכרונות ולא וידויים יכולים לעצב אמנות. זכרון בטהרתו הוא רק חומר גלם לאמנות. השאלה היא כיצד לעשות מזו גביש העומד ברשות עצמו.

ש: הרגשתי בסיפורך נימה של השלמה עם הגורל. האם אתה פאטאליסט?

ת: אינני פאטאליסט — ודאי שלא. הסגנון והחוכן שלובים זה בזה. ומה שאינני מצליח לומר בדיבור, הצורה באה להשלים. הענין של סיפור קצר וסיפור ארוך, לפעמים נדמה לי שזה ענין מהותי ולפעמים טכני. לפעמים נראה לי הקובץ כסיפור אחד גדול מחולק לפרקים.

ש: האם אתה חושב גם בכלים אחרים, לבד ממלים?

ת: אני חושב בריחמים, במורסיקאליות. כלומר: לא במשפט פינאנציונאלי.

ש: הפרס שהוענק לך מהיבב אותך לצאת להופשה מן העבודה למשך שנה. מה בדעתך לעשות בשנה זו?

ת: אקרא ואלמד ואכתוב.

ש: וגם תפרסם. אני משערת.

ב: בעצם, איך התחלת לפרסם את סיפוריך?

ת: פנו אלי.

ש: כבר בסיפור הראשון?

ת: כן. שאלו אם יש לי אם אני מוכן לתת, כשהיה לי —

"רגיל, רגיל, רגיל" מגיב אהרן אפלפלד בקולו השקט על שאלות פרואיות כמו: במה אתה מתעניין? מה אתה אוהב? אין הוא מפרטים אישיים בחיי האמן.

במה מתבטא ה"רגיל"? ובכן: נולד ב-1932 באזור גבול בין רוסיה לרוסיה, שפת עמו אידיש וגרמנית. בגיל שמונה נחיתם מי אמו והופרד מאביו והוגלה לי אוקראינה. הי שם בגטו היהודי. בגיל 14 עלה לארץ עם עליית הניער. למד בבית-ספר חקלאי והתכונן לבהינות הבגרות בכ"ח חות עצמו. שרת בצה"ל. אחר-כך למד באוניברסיטה העברית ספ"רות עברית ואידית. כיום הוא מלמד במדרשה למורים מה"ל בירושלים. תושב הבידה זה 20 שנה. ויש לו כתיבה עבודה, משפחה.

באתי אל הסופר עם המטען של סיפוריו העצובים וגיבורי הבודדים, חסרי האונים. והנה בנו הדיבור, האחו ברועותיה, מחייך אלי בחיכוך הקורן. רגיל? — נראה, שזה ה"רגיל" בגורלנו.

ש: מנין לקוח ההוי הכפרי-אירופי בסיפוריך?

ת: נולדתי בכפר, מעין עיירה יהודית קטנה, וההוי הזה של יהודים וגויים הוא חלק מהילדות שלי. אף-על-פי שאלה אינם סיפורי הוי, אלה סיפורי אידיאה מסויימת, שקשה לי לנסח אותה במדויק, על כל פנים, כשכתבתי את הסיפורים לא התכוונתי לתת הוי.

ש: ספרך הראשון — עין — פורסם ב-1962. ב"פ"ס פורסם ק"ב ב"סיפוריך, בגיא הפורה", 65 — "כפור על הארץ", ב"פ"ס — "בקומת הקרקע". האם אתה יכול להצביע על שינוי בסיגנון או בנקודות ראות בסיפורך האחרון?

ת: אני מרגיש שזוהי כברת דרך שעשיתי, לא להיוב ולא ל"שליה, התפתחות עם השנים.

ש: חוסר אונים וחוסר המוצא של גיבוריך, האם זהו הפאטאליזם של יהודי בגלות או תחושה פריטית שלך?

ת: הייתי מנסח את זה כך: יתודי שבורח מיהדותו — יהודי תו מתחילה לרדוף אחריו. ואז היא רודפת אותו לא באופן פיזי, מעין תולעת המכרסמה אותו פנימה. ככל שאני מתבגר, אני מניסח לעשות אובייקטיביזציה, אבל קשה להפריד בין הרגשה אישית ובין הסתכלות במרחש תוך הנתקות מעצמך. לא חמיד קל להפריד ביניהם. אבל מעולם אכתבתי על עצמי כעל "עצמי" — איני עוסק בעצמי. יש אמנים שהטיפוח העצמי שלהם הוא ה"אמנות שלהם. אני איני סובל זאת אצל עצמי. אני לא עוסק בדברי הים שאירעו לי.

אתה השתמשת במלה קונטרסט. אמרת: אתה חי וכותב על משהו שלא מכאן. מי אנחנו כאן? ל"מעשה אנחנו חברת פליטים. העץ כאן — השרשים במקום אחר, זה שחתי והצפריים במקום אחר. זה שחתי לומי שהכל כאן. לפעמים נדמה לך שחצי שמיים הם עדיין שם. אנחנו כאן — עדיין לא במגובש. כשאני כותב אני עוסק בסיפור. ש: עברת את מלחמת העולם השנייה בהיותך ילד. עברת בארץ כמה מלחמות. האם כתבת משהו על המלחמה האחרונה?

ת: התמונה שקלטתי לראשונה ממלחמה — מלחמת העולם השנייה — הייתה אחרת: אנשים רדופים על לא עוול בכפם. כאן, ב"פ"ס, הייתה מלחמה בה מתי מודדים האחד עם האחר, המונח זיסוד שונה בשני המקרים. אדם יכול לכתוב על כל דבר, אבל יש כתיבה הנובעת מהחלטה אינ"ל לקטואלית מסויימת. ויש הנור בעת מתוך חוויה. המלחמות ש"נות לחלוטין, זו כזו.

ש: תמיד מופיע אצלך הביטוי "צעירות מוזרה". מה מוזר בי צעירות?

ת: הביטוי מופיע בסיטואציות בהן אנשים היים מלחמה, ואחר"כך הם ממשיכים לאכול ולשתות, ואולי לאהוב — וזה נראה להם מוזר, לגיבורי הסיפור. הגיבורים שלי שואלים את עצמם, בין שאר השאלות: למה אנחנו היים? יל"מה דווקא אנחנו נשארו בחיים ואחרים לא?

ש: כל הסיפורים שקראתי הם עצובים: הדמיות עצובות, האר"צירה עצובה, ועצוב לקורא בזמן הקריאה ובהרהורים שלאחריה. האם אין בחיים גם רגעי שמחה הראויים לביטוי?